

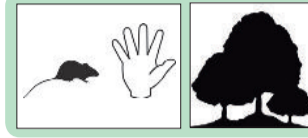
ویژگی‌های ظاهری: طول بدن ۹۳ تا ۱۱۰ میلی‌متر، طول دم ۹۳ تا ۱۰۹ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۲ تا ۲۴ میلی‌متر، طول گوش ۱۵ تا ۱۸ میلی‌متر و وزن ۱۹ تا ۳۹ گرم است. رنگ موهای پشت بدن قهوه‌ای تیره است که به سمت پهلوها روشن‌تر می‌شود. رنگ زیر بدن سفید خالص است. لکه سینه‌ای نارنجی رنگ و بیضی شکل در اکثر نمونه‌ها دیده می‌شود که اندازه آن متفاوت است. اما نوار رنگی زیر گردن هرگز شکل نمی‌گیرد. موهای روی دم کم پشت و فلس‌های روی دم قابل مشاهده است. موهای انتهای دم بلندتر است اما دسته موی انتهایی تشکیل نمی‌شود. دم دو رنگ، روی دم قهوه‌ای و زیر آن روشن‌تر است.

ویژگی‌های زیستی: اطلاعاتی درباره وضعیت زیستی این گونه وجود ندارد.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: زیستگاه موش کشتزار هیرکانی جنگل‌های ناحیه خزر از آستارا تا پارک ملی گلستان است. جنگل‌های جلگه‌ای و نمناک با درختان بلوط و راش را ترجیح می‌دهد. از ۲۶ متر پایین‌تر از سطح دریا تا ارتفاع ۲۰۰۰ متری دیده می‌شود.

وضعیت حفاظتی: به دلیل نابودی جنگل‌ها و به ویژه از بین رفتن جنگل‌های جلگه‌ای پهن برگ به عنوان زیستگاه این گونه، برآورد می‌شود که جمعیت این گونه در ۱۰ سال گذشته ۲۰ درصد کاهش یافته باشد و به همین دلیل در طبقه «تهدید به تهدید» (NT) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

موش کشتزار هیرکانی *Apodemus hyrcanicus* Hyrcanian Field Mouse

External Features: HB 93-110 mm, T 93-109 mm, HF 22-24 mm, E 15-18 mm, and W 19-39 gr. Fur on the dorsal part of the body is dark brown which becomes lighter on the flanks while it is pure white on the ventral part. There is an orange and oval shape patch in most specimens, varying in size. The complete collar is never developed. Hairs on the tail are sparse and scales are visible. Tail terminal hairs are longer but do not form a tuft. Tail is bicolor; upper side is brown and lighter on lower side.

Biological Features: Information on the biology of the species is scant.

Habitat, Distribution and Abundance: Habitat of the species ranges from Hyrcanian forests of Caspian region in Astara from the west to Golestan National Park in the east. It usually prefers lowland moist forests; from -26 to 2000 m, a.s.l. No information is available on abundance of the species in Iran.

Conservation Status: Due to destruction of deciduous forest habitats in Caspian region it is estimated that the population has declined by 20% in the last 10 years; therefore, it is categorized as "Near Threatened" (NT) by the IUCN.

موش کشتزار اورال *Apodemus uralensis*

Herb Field Mouse

External Features: HB 70-100 mm, T 65-110 mm, HF 17-22 mm, E 12-15 mm, and W 13-28 gr. Pygmy field mouse is smaller in size than other field mice. There is no breast patch. Ears and eyes are relatively small and pelage on upper side is gray in color.

Biological Features: It is nocturnal but observed during dawn and dusk. It is not aggressive when captured and is usually sluggish compared with other field mice. Does not climb well and usually does not climb the barriers. Food consists of plant seeds and fruits.

Habitat, Distribution and Abundance: Habitat includes woodlands, bush lands, deciduous and pine forests up to 2800 m., a.s.l. Prefers open habitats on the boundary of forests and bush lands. It is reported so far from forests and bush lands along Aras River. No information is available on abundance and status of the species in Iran.

Conservation Status: It is an abundant species with extensive geographic range and populations are not presently threatened. Therefore, it is categorized as "Least Concern" (LC) by IUCN. However, distribution of the species is limited to border areas of Iran in north-west and studies on ecology and exact distribution of the species is needed.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۷۰ تا ۱۰۰ میلی‌متر، طول دم ۶۵ تا ۱۱۰ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۱۷ تا ۲۲ میلی‌متر، طول گوش ۱۲ تا ۱۵ میلی‌متر و وزن ۱۳ تا ۲۸ گرم است. از نظر جثه کوچک‌تر از سایر موش‌های کشتزار است. لکه سینه‌ای وجود ندارد. گوش‌ها و چشم‌ها به نسبت کوچک و رنگ موهای پشت خاکستری است.

ویژگی‌های زیستی: اغلب شب‌گرد است ولی هنگام طلوع و غروب هم دیده می‌شود. هنگام گرفتار شدن گونه‌ای پرخاشگر و مهاجم نیست و کندتر از سایر موش‌های کشتزار است. بالارونده خوبی نیست و معمولاً از موانع بالا نمی‌رود. از بذر و میوه گیاهان تغذیه می‌کند.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در درخت‌زارها، بوته‌زارها، جنگل‌های پهن‌برگ و سوزنی‌برگ تا ارتفاع ۲۸۰۰ متر بالاتر از سطح دریا زندگی می‌کند. زیستگاه‌های باز در حاشیه جنگل‌ها و بوته‌زارها را ترجیح می‌دهد. تاکنون از جنگل‌ها و بوته‌زارهای حاشیه رود ارس گزارش شده است. از فراوانی و وضعیت این گونه در ایران اطلاعاتی وجود ندارد.

وضعیت حفاظتی: گونه‌ای فراوان با گستره پراکندگی وسیع است. همچنین در حال حاضر جمعیت‌های این گونه تهدید نمی‌شود، به همین دلیل در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. اما در ایران منحصر به مناطق مرزی شمال غرب است و نیازمند بررسی‌های بوم‌شناسی و پراکندگی دقیق جمعیت است.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۹۳ تا ۱۰۴ میلی‌متر، طول دم ۹۳ تا ۱۱۰ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۰ تا ۲۳ میلی‌متر، طول گوش ۱۵ تا ۱۷ میلی‌متر و وزن ۱۵ تا ۳۰ گرم است. از نظر جثه و شکل ظاهری شباهت زیادی به موش خانگی دارد با این تفاوت که پاها به مراتب بلندتر و باریک‌ترند، گوش‌ها و چشم‌ها بزرگ‌تر و دندان‌های پیشین فک بالا بر خلاف موش خانگی دندان‌ها ندارند. رنگ موهای پشت بدن متفاوت و اغلب قهوه‌ای روشن مایل به حنایی است. موهای زیر بدن و پاها سفید است و معمولاً لکه‌های قهوه‌ای رنگی روی سینه و گاهی زیر شکم مشاهده می‌شود. حذفاصل رنگ پشت و پایین بدن کاملاً مشخص است. فلس‌های روی دم به راحتی دیده می‌شود و فقط موهای خیلی ریز و ظریفی بیشتر در پهلوها و انتهای دم روئیده است. رنگ دم در سطح پشتی قهوه‌ای رنگ و در سطح شکمی سفید و مرز این دو سطح مشخص است.

ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است اما گاهی روز هم دیده می‌شود. معمولاً به صورت اجتماعی زندگی می‌کند. لانه و انبار غذا زیر زمین قرار دارد و توسط دو راهرو به سطح زمین مرتبط می‌شود. معمولاً سطح لانه را از خزه و علف‌های نرم می‌پوشاند. گاهی اوقات لانه را که به آشیانه پرندگان شباهت زیادی دارد روی سطح زمین ایجاد می‌کند. رژیم غذایی اش را مواد گیاهی مانند دانه، میوه و ریشه گیاهان تشکیل می‌دهد. در سال، ۲ تا ۶ بار تولیدمثل می‌کند و هر بار ۲ تا ۹ بچه با چشمانی بسته و بی‌مو می‌زاید. مدت آبستنی حدود ۲۵ روز است و پس از دو هفته چشم‌ها باز می‌شود.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در بوته‌زارها، درخت‌زارها و باغ‌های مناطق کوهستانی استان‌های آذربایجان غربی، کرمانشاه، ایلام، لرستان، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد، اصفهان، فارس، سمنان، مازندران، خراسان رضوی و خراسان شمالی با فراوانی مناسب یافت می‌شود.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی وسیع و جمعیت‌های فراوان در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

Apodemus witherbyi Steppe Field Mouse

موش کشتزار استپی

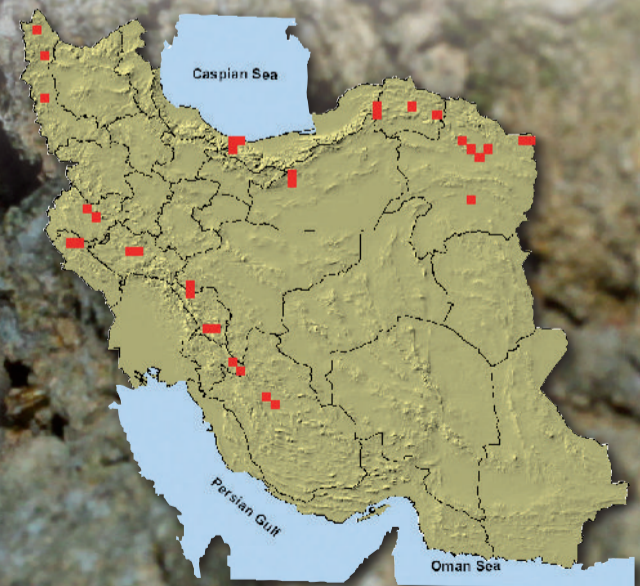

External Features: HB 93-104 mm, T 93-110 mm, HF 20-23 mm, E 15-17 mm, and W 15-30 gr. It is very similar to the house mouse with respect to body size and morphology with the exception that hind feet are very long and slender, eyes and ears are larger, and upper incisors, unlike house mouse, have no cusps. The color of the fur is variable and usually is light brown with a tint of russet. The color of the fur on abdominal side and limbs are white. The line of demarcation along flanks is very distinct. The scales on tail are easily visible and very short thin hairs cover tail sides and the terminal part of the tail. The color of the tail is brown on upper part and white on abdominal side with a clear demarcation line between them.

Biological Features: Steppe field mouse is diurnal but sometimes is observed during the day. It is usually gregarious. Nest and food storage chambers are underground and connect with two openings to the ground surface. The animal covers the nest with soft mosses and herbs. Sometimes, the nest, which is similar to a bird nest, is built on the ground. Food consists of plant materials such as seeds, fruits and roots. They produce 2 to 6 litters per year with 2 to 9 young per litter. Gestation period is 25 days and young are born naked with blind eyes. Eyes open after 2 weeks.

Habitat, Distribution and Abundance: Steppe field mouse lives in shrub lands, woodlands and orchards in mountainous areas of West Azarbaijan, Kermanshah, Ilam, Lorestan, Chaharmahal Bakhtiari, Kohqiluye Boyerahmad, Esfahan, Fars, Semnan, Mazandaran, Khorasan Razavi and North Khorasan provinces.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN Red List.

موش کشتزار ابن سینا *Apodemus avicennicus* Avicenna Field Mouse

External Features: HB 88 mm, T 96 mm, HF 21 mm, and E 15 mm. Pelage on the dorsal side is gray brown while it is pure white on ventral side. Half of the individuals in this species lack orange breast patch. The boundary between upper side and lower side on the flanks is relatively demarcated. The species is named after Avicenna, Latinized name of Ibn Sina, the great Iranian polymath.

Biological Features: No information is available on the biological features of the species.

Habitat, Distribution and Abundance: The species is reported only from Fakhr Abad village in south west of Mehriz and slopes of Shirkouh in Yazd province. No information is available on abundance of the species in Iran.

Conservation Status: The conservation status of the species is not evaluated yet.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۸۸ میلی‌متر، طول دم ۹۶ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۱ میلی‌متر و طول گوش ۱۵ میلی‌متر است. رنگ پشت بدن قهوه‌ای مایل به خاکستری و زیر بدن سفید خالص است. نیمی از افراد این گونه فاقد لکه سینه‌ای نارنجی رنگ هستند. حدفاصل رنگ پشت با زیر بدن در پهلوها نسبتاً مشخص است. این گونه به افتخار دانشمند بزرگ ایرانی، ابوعلی سینا، که آوازه بلندی در زمینه طب و علوم طبیعی دارد، نام‌گذاری شده است.

ویژگی‌های زیستی: اطلاعاتی از ویژگی‌های زیستی این گونه موجود نیست.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: این گونه تاکنون فقط از روستای فخرآباد در جنوب غربی مهریز و دامنه‌های شیرکوه در استان یزد گزارش شده است. از فراوانی این گونه در کشور اطلاعاتی در دست نیست.

وضعیت حفاظتی: این گونه به تازگی شناسایی شده است و وضعیت حفاظتی آن هنوز مورد ارزیابی قرار نگرفته است.

63

External Features: HB 160 mm, T 65 mm, HF 20 mm and, E 8 mm. It has a medium sized body resembling voles. Ears are rounded and hairy and tail is covered with short hairs. Fur on the back of the body is brownish grey and light grey to white on abdominal side. There are grooves on the surface of upper incisors while lower incisors have a smooth surface.

Biological Features: It is mainly diurnal, semi-arboreal, not particularly gregarious, fossorial and often terrestrial. This species feeds on vegetative matters and builds its nest on shrubs and bushes.

Habitat, Distribution and Abundance: A specimen was trapped for the first time in Iran, 40 km south east of Kerman, at 1410 m., a.s.l. among rocks adjacent to citrus orchards. The species is distributed in Indian sub-continent and the site of its capture in Iran is 1000 km to the east of its known habitats in India. No information is available on abundance of the species in Iran.

Conservation Status: Due to wide distribution, adaptability to habitat change and having large populations it is categorized as "Least Concern" (LC) by IUCN. However, because of its limited distribution in Iran, more information on the species and its habitat is needed.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۱۶۰ میلی‌متر، طول دم ۶۵ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۰ میلی‌متر و طول گوش ۸ میلی‌متر است. جثه‌ای متوسط و شبیه ول‌ها دارد. گوش‌ها گرد و مودار و دم از موهای کوتاهی پوشیده شده است. رنگ موهای سطح پشتی بدن خاکستری مایل به قهوه‌ای و زیر بدن خاکستری روشن تا سفید است. سطح دندان‌های پیشین فک بالا دارای شیار و فک پایین صاف و بدون شیار است.

ویژگی‌های زیستی: بیشتر روزگرد است. نیمه‌درختزی، تا اندازه‌ای اجتماعی، نقب‌زن و اغلب خشکی‌زی است. از مواد گیاهی تغذیه می‌کند. لانه را درون درختچه‌ها و بوته‌ها می‌سازد.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: یک نمونه از این گونه برای نخستین بار در ۴۰ کیلومتری جنوب شرقی جیرفت در استان کرمان صید شد. این نمونه از ارتفاع ۱۴۱۰ متری و در میان صخره‌های نزدیک باغ‌های مرکبات به دست آمد. پراکندگی موش بیشه هندی در شبه‌قاره هند است و نمونه مشاهده‌شده در ایران با شرقی‌ترین زیستگاه این گونه هزار کیلومتر فاصله دارد. از فراوانی این گونه در ایران اطلاعاتی وجود ندارد.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی گسترده، سازگاری نسبت به تغییرات زیستگاه و دارا بودن جمعیت‌های فراوان در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. اما به دلیل پراکندگی بسیار محدود در ایران، انجام بررسی‌های بیشتر در مورد این گونه و زیستگاهش ضروری است.

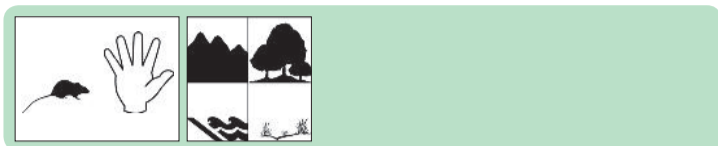

Mus musculus

موش خانگی

House Mouse

آذری: سی‌چان، مازندران: گل، گرزه

External Features: HB 65-100mm, T 60-105 mm, HF 15-18 mm, E 11-15 mm and W 12-30 gr. House mouse is a small rodent with a long and thin tail. Length of tail usually exceeds head-body length. Fur is short, thin, soft and grey-brown in color above. A shadow of golden yellow is observed above the body in some specimens. The under parts of the body, from snout to the vicinity of tail, is white. The boundary between darker back and lighter below is demarcated. Pinna is well developed and round above; covered with thin hairs externally and internally. Eyes are small and snout is relatively sharp. Tail is covered with short and thin hairs but rings are conspicuous. Soles of the feet, with the exception of lateral part, are bare.

Biological Features: It is nocturnal but active during the day in warehouses and dark locations. Lives in close association with man but wild populations are also found far from human inhabitations. Feeds on diverse items as cereals, legumes, vegetables and human food. Does not store food but build its nest close to food source. It is a good climber and swims well. Has good smelling and hearing senses and when searching for food, marks its trail. Breeds yearlong and females produce 4 to 6, and in some occasions, 14 litters per year. Gestation period is 19 to 23 days with 3 to 12 young in each litter. Females suckle young for three weeks and they become adult at the age of about 45 days. Average life span in captivity is about 2 years but occasionally they live up to 6 years.

Habitat, Distribution and Abundance: House mouse is found throughout Iran except in completely dry areas as Dashte Kavir and Dashte Lut.

Conservation Status: House mouse is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN because it is a widespread and abundant species that thrives in anthropogenic habitats.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۶۵ تا ۱۰۰ میلی‌متر، طول دم ۶۰ تا ۱۰۵ میلی‌متر، کف پای عقب ۱۵ تا ۱۸ میلی‌متر، طول گوش ۱۱ تا ۱۵ میلی‌متر و وزن ۱۲ تا ۳۰ گرم است. جونده‌ای است کوچک با دم نازک و به نسبت بلند که اندازه دم در اکثر نمونه‌ها از طول سر و بدن تجاوز می‌کند. موهای بدن کوتاه و نرم و ظریف هستند. رنگ پشت بدن، بالای گردن و روی سر و پهلوها قهوه‌ای روشن مخلوط با خاکستری است. در بعضی از نمونه‌ها نیز سایه‌ای از زرد طلایی در پشت بدن دیده می‌شود. قسمت پایین بدن از پوزه تا نزدیک دم سفید رنگ است و حدفاصل رنگ تیره پشت و سفید پایین بدن مشخص است. لاله گوش نسبتاً خوب رشد کرده و در بالا کاملاً منور است و در داخل و خارج با موهای ظریفی پوشیده شده است. چشم‌ها کوچک و پوزه تا حدی نوک تیز است. دم از موهای کوتاه و ظریفی پوشیده شده است ولی حلقه‌های غضروفی دم از خارج نمایان هستند. کف پا به استثنای قسمتی از پهلوی پاشنه برهنه است.

ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است ولی در انبارها و مناطق نسبتاً تاریک روزها هم دیده می‌شود. بیشتر در مجاورت انسان زندگی می‌کند ولی اجتماعی از این جونده دور از مناطق مسکونی و به صورت وحشی وجود دارد. از غذاهای بسیار متنوعی مانند غلات، حبوبات، سبزیجات و مواد غذایی انسان تغذیه می‌کند. معمولاً مواد غذایی را ذخیره نمی‌کند ولی لانه‌اش را در کنار منبع غذا ایجاد می‌کند. موش خانگی به خوبی از موانع بالا می‌رود، شناگر ماهری است، حس بویایی و شنوایی بسیار قوی دارد و در مواقعی که به دنبال غذا می‌رود مسیر خود را نشانه گذاری می‌کند. در شرایط مناسب در سرتاسر سال قادر به جفت‌گیری و تولیدمثل است. ماده‌ها ۴ تا ۶ بار در سال و در برخی شرایط ۱۴ بار می‌زایند. مدت آبستنی ۱۹ تا ۲۳ روز و تعداد بچه‌ها در هر زایمان بین ۳ تا ۱۲ عدد است. سه هفته شیر می‌خورند و در حدود ۴۵ روزگی بالغ می‌شوند. متوسط طول عمر حدود ۲ سال است ولی گاهی تا ۶ سال هم عمر می‌کنند.

زیستگاه، پراکنندگی و فراوانی: موش خانگی تقریباً در همه نقاط ایران به استثناء قسمت‌های کاملاً خشک و نامناسب برای زندگی، مانند دشت کویر و کویر لوت، وجود دارد. **وضعیت حفاظتی:** گونه‌ای فراوان با پراکنندگی بسیار گسترده است و در اکثر سکونتگاه‌های انسانی حضور دارد، به همین دلیل در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

Family: Muridae

خانواده: موش‌ها

Order: Rodentia

راسته: جوندگان

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۷۰ تا ۱۰۰ میلی‌متر، طول دم ۶۵ تا ۸۰ میلی‌متر، کف پای عقب ۱۴ تا ۱۶ میلی‌متر، طول گوش ۹ تا ۱۳ میلی‌متر و وزن ۱۰ تا ۳۰ گرم است. شبیه موش خانگی است. طول دم کوتاه‌تر از طول سر و تنه است. رنگ موهای پشت قهوه‌ای خاکستری و زیر بدن سفید یا خاکستری روشن است.

ویژگی‌های زیستی: در شرایط مناسب می‌تواند سرتاسر سال جفت‌گیری و تولیدمثل کند. اما اوج آن از اردیبهشت تا شهریور است. از گیاهان و قسمت‌های مختلف آنها تغذیه می‌کند. **زیستگاه، پراکندگی و فراوانی:** موش مقدونی در انواع مختلفی از زیستگاه‌ها مانند اراضی کشاورزی، باغ‌های میوه، بوته‌زارها و حاشیه رودخانه‌ها زندگی می‌کند. بر خلاف موش خانگی از مناطق مسکونی دوری می‌کند. تا ارتفاع ۸۰۰ متر از سطح دریا دیده می‌شود. از استان‌های آذربایجان غربی، کرمانشاه، لرستان و قزوین گزارش شده و گونه‌ای فراوان است.

وضعیت حفاظتی: پراکندگی جهانی وسیعی دارد و در حال حاضر جمعیت‌های این گونه تهدید نمی‌شود، به همین دلیل در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. اطلاعات چندانی از این گونه در ایران وجود ندارد، لذا بررسی بوم‌شناسی و پراکندگی آن ضرورت دارد.

External Features: HB 70-100 mm, T 65-80 mm, HF 14-16 mm, E 9-13 mm, and W 10-30 gr. It is similar to house mouse. Tail is shorter than head-body length. The fur on upperparts is grayish brown and on undersides is gray or white.

Biological Features: In favorable conditions it is able to breed throughout the year. However, the peak of reproduction takes place from April to September. Diets consist of plants and their parts.

Habitat, Distribution and Abundance: Habitat is diverse and includes agricultural fields, orchards, bush lands, and along river banks. Contrary to house mouse, it avoids human settlements. It is found up to 800 m., a.s.l. It is abundant and distributed in West Azarbaijan, Kermanshah, Lorestan and Qazvin provinces.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN due to wide global distribution and lack of threat against populations. Information on the species is scant in Iran and studies on ecology and distribution are needed.

موش ورامین (نزوکیای دم کوتاه) *Nesokia indica*

Short-tailed Nesokia

External Features: HB 150-215 mm, T 90-130 mm, HF 30-45 mm, E 15-20 mm and W 130-180 gr. It is a large rodent with short and round muzzle. Hairs are short, dense and soft with long black hairs visible among them. Tail is shorter than head-body length, covered with scales and scantily haired. Hands and feet are broad and short with fingers and toes that end with long and clear nails. The pelage is brownish yellow or grayish brown with a red shade on upper parts that gradually merges with the light grayish under parts. Incisors are wide, strong and adapted for excavation.

Biological Features: Short-tailed nesokia is nocturnal, fossorial and social. It is seldom observed on the ground. The burrows have long tunnels, several meters long and 100 cm deep. The main chamber, where animal lives, is covered with dry vegetation. Burrows have several openings. Outside the burrows, soil mounds are observed and sometimes during hot summer days exit holes are temporarily closed with soil. It lives from 26 m below to over 1500 m above sea level. This species can breed throughout the year with a gestation period of 17 days and from 2 to 7 young are born in each litter.

Habitat, Distribution and Abundance: It lives in a variety of habitats as forests, mountains, deserts, steppes and wetlands; usually preferring agricultural fields, areas adjacent to irrigation canals and mesic sites. It is distributed in most part of the country with good abundance.

Conservation Status: Short-tailed nesokia is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN due to wide distribution and lack of special threatening factor. This species cause much damage to agriculture by making holes in walls of irrigation channels. Many of them are killed every year by tractors or flooding of their burrows.

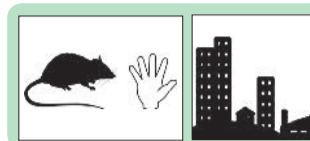

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۱۵۰ تا ۲۱۵ میلی‌متر، طول دم ۹۰ تا ۱۳۰ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۳۰ تا ۴۵ میلی‌متر، طول گوش ۱۵ تا ۲۰ میلی‌متر و وزن ۱۳۰ تا ۱۸۰ گرم است. جنه بزرگ و پوزه کوتاه و گرد است. موها کوتاه ولی انبوه و نرم بوده و از میان موهای بلند کاملاً سیاه رنگی روییده است. دمی برهنه و کوتاه‌تر از طول سر و بدن دارد. دم دارای پوشش فلسی است که به تعداد کم روی آن موهای کوتاه روییده است. دست و پاها قوی و کوتاه‌اند و انگشتان به ناخن‌های بلند و بی رنگ ختم می‌شوند. رنگ موهای پشت زرد مایل به قهوه‌ای یا خاکستری مایل به قهوه‌ای با سایه‌ای قرمز و رنگ شکم خاکستری تا سفید است. حد واسط رنگ پشت و شکم مشخص نیست. دندان‌های پیشین قوی و پهن و برای حفاری مناسب است.

ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است. زندگی زیرزمینی و اجتماعی دارد و در سطح زمین به ندرت دیده می‌شود. لانه از دالان‌های بلند به طول چند متر که تا یک متری عمق زمین حفر می‌شود، تشکیل شده است. حفره اصلی که محل زندگی حیوان است از گیاهان خشک پوشیده شده است. لانه از طریق چندین سوراخ به بیرون راه دارد. در خارج از لانه توده‌هایی از خاک دیده می‌شود و گاهی در روزهای گرم تابستان، سوراخ‌های خروجی به طور موقت با خاک پوشیده می‌شود. از غلات، ریشه و قسمت‌های زیر زمینی گیاهان تغذیه می‌کند. از ۲۶ متر پایین تر از سطح دریا تا ارتفاع ۱۵۰۰ متری دیده می‌شود. در تمام طول سال قادر به تولیدمثل است. طول دوره آبستنی حدود ۱۷ روز است و ۲ تا ۷ بچه می‌زاید.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در اکثر زیستگاه‌های ایران اعم از جنگلی، کوهستانی، بیابانی، استپی و تالابی زندگی می‌کند. اراضی کشاورزی و اطراف کانال‌های آبیاری و مناطق مرطوب را ترجیح می‌دهد. در اکثر مناطق ایران با فراوانی مناسبی پراکندگی دارد.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی وسیع، داشتن گستره وسیعی از زیستگاه‌ها، حضور آن در بسیاری از مناطق حفاظت شده و نداشتن تهدیدی خاص در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. از طریق سوراخ کردن کانال‌ها و جوی‌های آب خسارت آفرین است و همه ساله شمار زیادی از آنها بخاطر آثار تخریبی تراکتور یا غرقاب شدن لانه‌هایشان از بین می‌روند.

External Features: HB 200-270mm, T 170-230mm, HF 40-45mm, E 19-22mm and W 200-500 gr. It is largest rat in Iran. Color of body is very variable but usually upperparts is brown and under parts is dirty white. Few are dark black and others, the ones used in laboratories, are albino white. Tail is shorter than head-body length. The ears are shorter compared with black rats and if folded forward hardly will reach eyes. Remnants of swimming membrane is observed between paws of hind feet.

Biological Features: It is usually nocturnal but could be active during the day. Brown rat is omnivorous and feeds on garbage, cereals, fruits and animal matters as bird eggs. It is a social animal which can dive and swim well. This rat is unable to climb the buildings, contrary to black rat, therefore, usually lives in lower flats and basements. Breeds throughout the year and produces up to 5 litters after a gestation period of 22 to 24 days with 6 to 12 young in a litter. Young are naked and blind, weighting 6 to 7 grams. Longevity is about 2 years in nature and 4 to 6 years in captivity.

Habitat, Distribution and Abundance: Brown rat usually lives close to human inhabitations and in facilities as storage rooms and sewage systems. It is now distributed in most cities around Caspian Sea and southern coastlines and in big cities like Tehran, Mashhad and Shiraz.

Conservation Status: Brown rat is categorized as a "Least Concern" (LC) by the IUCN because; there are no major threats to this species.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۲۰۰ تا ۲۷۰ میلی‌متر، طول دم ۱۷۰ تا ۲۳۰ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۴۰ تا ۴۵ میلی‌متر، طول گوش ۱۹ تا ۲۲ میلی‌متر و وزن ۲۰۰ تا ۵۰۰ گرم است. بزرگترین موش ایران بوده، رنگ موهای بدن آن بسیار متغیر است ولی معمولاً روی بدن قهوه‌ای و زیر بدن سفید چرک است. رنگ بعضی از نمونه‌ها کاملاً سیاه و بعضی دیگر که در آزمایشگاه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند سفید زال است. دمی کوتاه‌تر از طول سر و تنه دارد. گوش‌ها از موش سیاه کوچک‌تر و اگر به جلو خم شوند به سختی به چشم‌ها می‌رسد. در بین پنجه‌های پا آثاری از پرده شنا دیده می‌شود.

ویژگی‌های زیستی: اغلب شب‌گرد است ولی روزها نیز فعالیت می‌کند. همه چیزخوار بوده، اغلب از زباله، غلات، میوه و مواد جانوری مانند تخم پرندگان تغذیه می‌کند. به صورت اجتماعی زندگی می‌کند. به خوبی شیرجه رفته و شنا می‌کند. بر خلاف موش سیاه، قادر به بالا رفتن از ساختمان‌ها نیست و به همین علت اغلب در طبقات پایین و زیرزمین‌ها ساکن است. در سرتاسر سال توانایی تولیدمثل دارد و تعداد دفعات زایمان آن به حدود ۵ بار در سال می‌رسد. آبستنی ۲۲ تا ۲۴ روز است و بین ۶ تا ۱۲ بچه می‌زاید. نوزادان در موقع تولد چشم‌بسته و بی‌مو بوده، ۶ تا ۷ گرم وزن دارند. ۳ تا ۴ هفته بچه‌ها را شیر می‌دهد. طول عمر در طبیعت ۲ سال و در اسارت حدود ۴ تا ۶ سال است.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: موش قهوه‌ای اغلب در نزدیکی محل زندگی انسان مانند انبارهای غذا و راه‌های فاضلاب زندگی می‌کند. در بیشتر مناطق مسکونی سواحل شمال و جنوب کشور و کلان شهرهایی چون تهران، مشهد و شیراز با فراوانی بالایی یافت می‌شود. **وضعیت حفاظتی:** گونه‌ای فراوان است و هیچ گونه عامل تهدید کننده‌ای ندارد، به همین علت در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

Rattus rattus

موش سیاه

Black Rat, Roof Rat, Ship Rat

External Features: HB 160-230 mm, T 180-250 mm, HF 30-40 mm, E 24-27 mm and W 70-300 gr. Body size is medium to large but smaller and slimmer than Brown rat. Despite its name, the Black rat exhibits several color forms ranging from black brown to dark grey or russet brown. Color of underneath is lighter and usually light grey. Tail is hairless and longer than head and body length. Ears are large and pointed and pinna is well grown and if folded forward could reach the eyes.

Biological Features: It's nocturnal but when undisturbed can be observed during the day. Being omnivore, feeds on plant materials such as seeds and fruits and on animal matters as fish, crabs, snails, birds and bird eggs. It can dig through hard surfaces as cement and wood. Can climb trees and walls easily and is a good swimmer. Nests are built underground or even on top of mangrove and palm trees. In favorable conditions can breed throughout the year but peak of reproduction is in summer and fall. Gestation period is 21 to 29 days and 6 to 12 young are produced in a litter. Newborns are nursed 3 to 4 weeks. Longevity in nature is 1 and in captivity about 4 years.

Habitat, Distribution and Abundance: It is native to Indian continent but now widely distributed all over the globe. It is found in most docks, human inhabitations along Sea of Oman, Persian Gulf and Islands as Qeshm, Hendurabi, coastal areas of Caspian Sea and big cities as Tehran and Shiraz. Also, in natural habitats as Geno Mountain, mangrove forests of Gheshm Island, Tiab and Nayband and citrus groves of northern Iran. It is observed from sea level to 2300m. There is a high population in most areas and in mangrove forests of Qeshm Island there are about 7 rats per hectare.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN. Black rat is an introduced species to Iran and severely affects local biodiversity in some areas as in island habitats and mangrove forests by feeding on breeding birds or their nests. It is essential to control black rat populations in colonial nesting sites of birds.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۱۶۰ تا ۲۳۰ میلی‌متر، طول دم ۱۸۰ تا ۲۵۰ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۳۰ تا ۴۰ میلی‌متر، طول گوش ۲۴ تا ۲۷ میلی‌متر و وزن ۷۰ تا ۳۰۰ گرم است. جثه‌ای متوسط تا بزرگ ولی کوچک‌تر و کشیده‌تر از موش قهوه‌ای دارد. اگرچه به موش سیاه معروف است ولی رنگ موهای بدن بسیار متغیر است و از سیاه مایل به قهوه‌ای تیره تا خاکستری تیره یا قهوه‌ای متمایل به خنایی دیده می‌شود. رنگ زیر بدن روشن‌تر و معمولاً خاکستری کم رنگ و دم بلندتر از طول سر و تنه است. روی دم موهای ریز و زبر به گونه‌ای روییده است که حلقه‌های غضروفی آن به وضوح قابل تشخیص است. گوش‌های بزرگ و نوک تیزی دارد؛ لاله گوش خوب رشد کرده و در صورت خم شدن به جلو به چشم می‌رسد.

ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است اما در مناطقی که احساس امنیت کند روزها نیز دیده می‌شود. همه چیزخوار بوده و با توجه به شرایط زیستگاه هم از مواد گیاهی مانند بذر و میوه درختان و هم از مواد جانوری مانند ماهی، خرچنگ، حلزون، پرندگان و تخم آنها تغذیه می‌کند. بسترهای خیلی سخت مانند سیمان و تخته را حفر و راه خود را باز می‌کند. در بالا رفتن از سطوحی همچون درخت و دیوار بسیار چابک است. شناگری بسیار ماهر است. علاوه بر لانه‌های زیرزمینی، روی درختان حرا و در برخی موارد نیز روی درختان نخل لانه می‌سازد. چنانچه اوضاع محیطی مناسب باشد در سرتاسر سال قادر به جفت‌گیری و تولیدمثل است ولی زمان اوج تولیدمثل در تابستان و پاییز است. دوره بارداری ۲۱ تا ۲۹ روز به طول می‌انجامد و ۶ تا ۱۲ بچه می‌زاید. بچه‌ها ۳ تا ۴ هفته شیر می‌خورند. طول عمر در طبیعت ۱ سال و در اسارت حدود ۴ سال است.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: بومی شبه قاره هند است ولی به سرتاسر جهان انتشار یافته است. در بیشتر اسکله‌ها و مناطق مسکونی سواحل دریای عمان، خلیج فارس و جزایری مانند قشم و هندورابی، سواحل دریای خزر و شهرهای بزرگی مانند تهران و شیراز زندگی می‌کند. همچنین، در زیستگاه‌های طبیعی مانند کوه گنو، جنگل‌های حرای قشم، تیاب و نایبند و باغ‌های مرکبات و کشتزارهای شمال کشور به سر می‌برد. از حاشیه دریا تا ارتفاع ۲۳۰۰ متری دیده می‌شود. در بیشتر مناطق دارای جمعیت زیادی است و در جنگل‌های حرای قشم در هر هکتار ۷ موش سیاه زندگی می‌کند.

وضعیت حفاظتی: در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. گونه‌ای غیر بومی است و در بعضی مناطق مانند جزایر و جنگل‌های حرا آثار شدیدی بر تنوع زیستی به ویژه پرندگان زادآور دارد. کنترل این گونه در کلونی زادآوری پرندگان از اقدامات ضروری است.

Family: Muridae

خانواده: موش‌ها

Order: Rodentia

راسته: جوندگان

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۱۰۶ میلی‌متر، طول دم ۱۴۷ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۸ میلی‌متر و طول گوش ۱۸ میلی‌متر است. موش هیمالیایی از موش قهوه‌ای و سیاه کوچک‌تر بوده، دم آن بلندتر از طول سر و بدن و دو رنگ است. لاله گوش به نسبت بزرگ داشته و اگر به جلو خم شود به آسانی به چشم‌ها می‌رسد. رنگ بدن در پشت خاکستری مخلوط با قهوه‌ای روشن است. زیر بدن کاملاً سفید و حد فاصل رنگ تیره پشت و سفید زیر بدن واضح است. کف دست و پا برهنه است.

ویژگی‌های زیستی: این جنده مانند گونه‌های دیگر جنس *Rattus* بیشتر در نزدیک خانه‌ها و مراکز زیست انسان زندگی می‌کند و گاهی نیز کنار رودخانه‌ها، نهرها و داخل بیشه‌ها را برای زندگی انتخاب می‌کند. در برخی مناطق درخت‌زی است و با سنجابک درختی همزیست است. از غذاهای مختلفی مانند بادام، توت و حشرات تغذیه می‌کند. در سال چندین بار تولیدمثل کرده و در بعضی ماده‌ها تا ۹ جنین دیده می‌شود.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: زیستگاه موش هیمالیایی مناطق کوهستانی، صخره‌ای، اراضی کشاورزی و مناطق مسکونی است. موش هیمالیایی در ایران تاکنون از شمال شرقی استان کرمان و روستاهای اطراف مشهد گزارش شده است. از فراوانی این گونه در کشور اطلاعاتی در دست نیست.

وضعیت حفاظتی: در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

Rattus pyctoris

موش هیمالیایی (ترکستانی)

Himalayan Rat

External Features: HB 106 mm, T 147 mm, HF 28 mm and E 18 mm. Himalayan rat is smaller than Brown and Black rats and its tail longer than combined body and tail length. The pinna is relatively large and, if folded forward, would easily reach eyes. The color of the body is grayish brown on the back and white underneath. Boundary between darker back and lower white is quite demarcated. Soles of feet and hands are bare.

Biological Features: This rodent, like many other species of *Rattus*, often lives close to human inhabitations and sometimes on banks of rivers and in bush lands. In some areas, lives on trees together with forest dormouse. Feeds on almonds, berries and insects. It breeds several times in a year and some females bear up to 9 fetuses.

Habitat, Distribution and Abundance: Habitats of Himalayan Rat include mountainous, rocky, agricultural lands and human inhabitations. So far, it is only reported from northeastern parts of Kerman Province and villages around Mashhad in Iran. No information is available on abundance of the species in the country.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN.

مازندرانی: اشنیک، اشکول گیلکی: شکول، دارموش

External Features: HB 125-190 mm, T 112-170 mm, HF 26-38 mm and E 19-22 mm and W 70-200 gr. Before it goes to hibernation reaches over 300 gr. Body size is medium, squirrel like, and hairs of the body and tail is tall and dense. Color of the fur is dark grey on the back and flanks with a shade of light brown on the back. Around the eyes are somewhat darker but there are no black strips on the face. Ears are small and have darker color on the back compared with the color of the upper parts of the body. Inner surface of the ears are covered with thin brown hairs. Under parts of the body is white at the fore front and gradually becomes gray at the rear. There is a clear boundary between darker upper and whiter lower parts. Fore and rear limbs have 4 and 5 toes, respectively. The sole of limbs are bare and equipped with 4 hard pads that are adaptations for climbing trees.

Biological Features: Fat dormouse is nocturnal and only leaves the nest after sunset. But, returns to the nest for rest several time during the night. Edible dormouse is usually observed in groups on tree branches. It can jump distances of 8 to 10 m between tree branches. Builds its nest in tree trunks or uses abandoned bird nests. It could also be observed sometimes in deserted buildings. This animal has a long hibernation that starts from mid-summer and continues to early spring. It feeds intensively before hibernation causing its weight to double. The species has acute senses of hearing and smelling enabling to sense food smell from long distances. Food consists of fruits, seeds, insects, bird eggs and chicks. It produces 1, occasionally 2 litters, per year. Gestation period is 25 to 30 days and 2 to 10 young are produced per litter. They begin to see clearly in 18-21 days. Young leave their nest in 1.5 months. Mature at one year. Longevity is about four years in wild and eight in captivity. Owls are the main predator of the fat dormice.

Habitat, Distribution and Abundance: Caspian forests and orchards are habitat for this species. It is distributed in Golestan, Mazandaran, Guilan and Tehran provinces.

Conservation Status: There are abundant populations; therefore, the species is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN. Forest destruction and collision with cars on roads are considered as the most threatening factors.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۱۲۵ تا ۱۹۰ میلی‌متر، طول دم ۱۱۲ تا ۱۷۰ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۶ تا ۳۸ میلی‌متر و طول گوش ۱۹ تا ۲۲ میلی‌متر است. وزن حدود ۷۰ تا ۲۰۰ گرم بوده و پیش از خواب زمستانی به بیش از ۳۰۰ گرم می‌رسد. جثه متوسط و موهای بدن و دم بلند، پرمو و شبیه سنجاب است. رنگ پشت و پهلوها خاکستری تیره با سایه‌ای از قهوه‌ای کم‌رنگ در پشت بدن است. دور چشم‌ها کمی تیره رنگ است ولی نوارهای تیره در دو طرف صورت وجود ندارد. گوش‌ها کوچک و در سطح پشتی تیره‌تر از پشت بدن و سطح داخلی آن‌ها از موهای ظریف کوتاه و قهوه‌ای رنگ پوشیده شده است. سطح پایینی بدن در زیر صورت سفید و به تدریج در عقب بدن به خاکستری ختم می‌شود. حدفاصل رنگ تیره پشت و زیر بدن مشخص است. دست‌ها ۴ و پاها ۵ انگشت دارد. کف دست و پا برهنه و دارای ۴ پینه است که برای بالا رفتن از درخت مناسب است.

ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است و پس از غروب آفتاب از لانه خارج می‌شود. در طول شب چند بار برای استراحت به لانه مراجعه می‌کند. اغلب به صورت اجتماعی روی درختان دیده می‌شوند. قادر است فاصله ۸ تا ۱۰ متر را از شاخه‌ای به شاخه دیگر بپرد. لانه را معمولاً در تنه درختان می‌سازد یا از لانه متروک پرندگان استفاده می‌کند. گاهی در ساختمان‌های متروکه نیز ساکن می‌شود. خواب زمستانی طولانی، از اواسط پاییز تا اوایل بهار دارد. قبل از خواب زمستانی به خوبی تغذیه می‌کند، چنانچه گاهی وزنش دو برابر می‌شود. حس شنوایی و بویایی قوی‌ای دارد و از فاصله زیاد بوی غذا را حس می‌کند. از میوه و دانه گیاهان و همچنین از حشرات و تخم و جوجه پرندگان تغذیه می‌کند. معمولاً ۱ و گاهی ۲ بار در سال تولیدمثل می‌کند. مدت آبستنی ۲۵ تا ۳۰ روز است و ۲ تا ۱۰ بچه می‌زاید که در ۱۸ تا ۲۱ روزگی توانایی دیدن پیدا کرده و در ۱/۵ ماهگی لانه را ترک می‌کنند. در یک سالگی بالغ می‌شود. طول عمر در طبیعت حدود ۴ سال و در اسارت حدود ۸ سال است. طعمه‌خوار طبیعی سنجابک جنگلی جغدها هستند.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: جنگل‌های ناحیه خزر و باغ‌های میوه زیستگاه سنجابک جنگلی است و در استان‌های گلستان، مازندران، گیلان و تهران پراکندگی دارد.

وضعیت حفاظتی: دارای جمعیت مناسبی است و به همین دلیل در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. از بین بردن زیستگاه در اثر تخریب جنگل‌ها و مرگ و میر جاده‌ای مهمترین عوامل تهدید کننده این گونه است.

External Features: HB 80-113 mm, T 80-111 mm, HF 19-24 mm, E 10-17 mm and W 30-60 gr. It has a smaller body than fat dormouse. Two black stripes which encircle the eyes are visible on the face of the animal. Eyes are large, ears are small and the upper part is round without hairs. Whiskers are well developed and their length is 3 to 4 cm. Body color varies in different samples. The color of upper parts of the body in forested areas is olive brown and under parts light yellow where as in open areas back side is yellowish gray and underside is white. Tail is long, bushy and dorsal color is like back color and ventral is lighter. Fore limb has 4 and hind limb has 5 fingers. Soles of fore and hind limbs, with the exception of feet heels, are naked.

Biological Features: It is nocturnal but in breeding season and in areas of dense vegetation could be observed during the day. Forest dormouse is very agile and could jump distances of about two meters between tree branches. It hibernates but it is observed during the day in few mountainous areas during winter. Tree holes or bird nests are used as nest. Simple nests, about 15 to 25 cm in diameter, might be built under bushes, tree roots, crevices or between tree foliage. Food consists of walnuts, almonds, plant parts, insects and eggs or chicks of birds.

Habitat, Distribution and Abundance: Deciduous and ever green forests (juniper lands), woodlands and orchards are habitat for this species. It is observed in extensive parts of the country excluding deserts, eastern parts and coastal areas in the south.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN due to stable populations that result from wide distribution and variety of habitats used.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۸۰ تا ۱۱۳ میلی‌متر، طول دم ۸۰ تا ۱۱۱ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۱۹ تا ۲۴ میلی‌متر، طول گوش ۱۰ تا ۱۷ میلی‌متر و وزن حدود ۳۰ تا ۶۰ گرم است. جثه کوچک‌تر از سنجابک جنگلی است. در هر دو طرف صورت دو نوار پهن و سیاه رنگ از گوش به طرف چشم‌ها و بینی امتداد دارد. چشم‌ها بزرگ، گوش‌ها کوچک و قسمت بالای آن مدور و بدون مو است. سبیل‌ها خوب رشد کرده و طول آنها به ۳ تا ۴ سانتی‌متر می‌رسد. رنگ بدن در نمونه‌های مختلف متفاوت است. در نواحی جنگلی رنگ موهای پشت قهوه‌ای زیتونی و زیر بدن زرد روشن است ولی در نواحی باز، رنگ پشت خاکستری مایل به زرد و زیر بدن سفید است. دم بلند، پشمالو و سطح پشتی به رنگ پشت بدن و سطح شکمی روشن‌تر است. دست‌ها چهار انگشت و کف آن‌ها برهنه و پاها پنج انگشت و کف آن‌ها به غیر از پاشنه برهنه است.

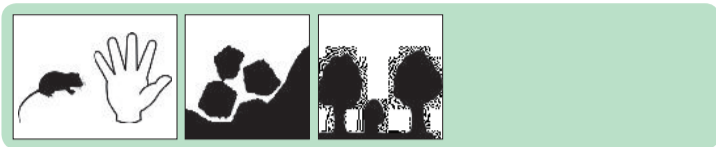
ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است ولی در فصل جفت‌گیری و در مناطقی که پوشش گیاهی متراکم است در طول روز هم دیده می‌شود. بسیار چابک است و می‌تواند به طول دو متر از درختی به درخت دیگر را بپرد. معمولاً به صورت انفرادی زندگی می‌کند. خواب زمستانی دارد ولی در برخی از مناطق کوهستانی در طول زمستان نیز مشاهده می‌شود. از سوراخ تنه درختان یا آشیانه پرندگان به عنوان لانه استفاده می‌کند. ممکن است در زیر بوته‌ها و ریشه درختان، شکاف سنگ‌ها یا بین شاخه و برگ درختان لانه‌هایی ساده به قطر ۱۵ تا ۲۵ سانتی‌متر بسازد. از میوه‌های مختلف مانند گردو و بادام و سایر قسمت‌های گیاهان و همچنین از حشرات و تخم و جوجه پرندگان تغذیه می‌کند.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: زیستگاه این گونه جنگل‌های پهن‌برگ و سوزنی‌برگ (ارس زارها)، درخت‌زارها و باغ‌ها است و در اکثر مناطق کشور به جز مناطق بیابانی، مناطق شرقی و سواحل جنوبی دیده می‌شود.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی گسترده و استفاده از زیستگاه‌های مختلف جمعیت پایداری داشته و در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

سنجابک دم‌موشی کپه‌داغ *Myomimus personatus*
Masked Mouse-tailed Dormouse

External Features: HB 60-110 mm, T 58-78 mm, HF 14-19 mm, and E 12 mm. Body and tail resemble voles and mice, respectively. Tail length is somewhat shorter than head-body length. Contrary to other dormouse species, tail hairs are very short, causing tail rings to become visible through the hairs. Tail is covered with short white hairs with sporadic dark brown hairs on dorsal parts. The fur on dorsal parts of the body is ocher grey and white on abdominal parts and limbs. Claws are white and are covered with white hairs.

Biological Features: It is active at dusk and during the night. Burrows are built among rocks with many entrances. Based on information collected on captive animals, it prefers animal materials as food.

Habitat, Distribution and Abundance: The habitat for the species consists of rocky mountainous areas in Kopet-Dagh and Turkman Sahra in north-eastern Iran with elevation of 1000 m, a.s.l. and covered with halophyte bushes and wild almond (*Amygdalus*). The species is apparently very rare, known from just a dozen specimens, live or from owl pellets.

Conservation Status: Information available on population size and trend, distribution and possible threats are scant. Therefore, the species is categorized as "Data Deficient" (DD) by the IUCN Red List.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۶۰ تا ۱۱۰ میلی‌متر، طول دم ۵۸ تا ۷۸ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۱۴ تا ۱۹ میلی‌متر و طول گوش ۱۲ میلی‌متر است. بدن شبیه ول‌ها و دم شبیه موش‌ها است. طول دم کمی از طول سر و تنه کوتاه‌تر است. بر خلاف سایر سنجابک‌ها موهای دم بسیار کوتاه است به طوری که حلقه‌های دم از بین موها دیده می‌شود. دم از موهای کوتاه سفید رنگ پوشیده شده و در سطح پشتی دم موهای قهوه‌ای سیاه به طور پراکنده دیده می‌شود. رنگ موهای پشت بدن خاکستری مایل به اخراپی و زیر بدن، دست‌ها و پاها سفید است. ناخن‌ها سفید رنگ و از موهای سفید پوشیده شده است.

ویژگی‌های زیستی: هنگام غروب و شب‌ها فعالیت دارد. لانه را با ورودی‌های زیاد در میان صخره‌ها می‌سازد. بر پایه اطلاعات به دست آمده در اسارت این گونه غذاهای جانوری را ترجیح می‌دهد.

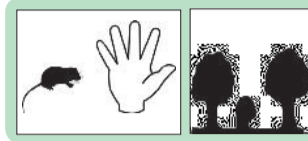
زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: صخره‌های مناطق کوهستانی خشک کپه‌داغ و ترکمن صحرا در شمال شرقی ایران با ارتفاع حدود ۱۰۰۰ متر بالاتر از سطح دریا به همراه بوته‌های شورپسند و درختان بادام وحشی زیستگاه این گونه است. گونه‌ای بسیار کمیاب است که تنها کمتر از ۱۲ نمونه از آن، زنده یا در ریمه جغد، پیدا شده است.

وضعیت حفاظتی: اطلاعات بسیار کمی از اندازه و روند جمعیت، پراکندگی و تهدیدات احتمالی این گونه موجود است و به همین دلیل، در طبقه «کمبود اطلاعات» (DD) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

سنجابک دم‌موشی زاگرس *Myomimus setzeri* Setzer's Mouse-tailed Dormouse

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۷۰ تا ۸۰ میلی‌متر، طول دم ۵۰ تا ۶۷ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۱۴ تا ۱۷ میلی‌متر، طول گوش ۱۱ تا ۱۳ میلی‌متر و وزن ۹ تا ۱۰ گرم است. چونده کوچکی است که از نظر شکل ظاهری شباهت زیادی به سنجابک دم‌موشی کپه‌داغ دارد. گوش‌های کوتاه و خاکستری رنگ و دم به نسبت کوتاه و باریک شونده‌ای دارد. رنگ پشت بدن قهوه‌ای خاکستری و زیر بدن خاکستری روشن است. یک نوار قهوه‌ای تیره از پشت گردن تا دم کشیده شده است.

ویژگی‌های زیستی: درباره ویژگی‌های زیستی این گونه اطلاعات چندانی در دست نیست. **زیستگاه، پراکندگی و فراوانی:** سنجابک دم‌موشی زاگرس برای اولین بار در دنیا، در چهار کیلومتری غرب بانه در استان کردستان شناسایی و به عنوان یک گونه جدید معرفی شد. مناطق کوهستانی مرتفع (۱۸۰۰ تا ۲۸۰۰) با درخت‌زارهای تنک زیستگاه این گونه است. در حال حاضر در استان‌های کردستان، لرستان و آذربایجان غربی پراکندگی دارد. این گونه به شدت کمیاب است و کمتر از ۱۰ نمونه از این گونه موجود است. بیشتر اطلاعات پراکندگی این گونه از ریمه‌های شاه‌بوف (*Bubo bubo*) استخراج شده است.

وضعیت حفاظتی: اطلاعات بسیار کمی درباره نیازهای زیستگاهی، بوم‌شناسی، زیست‌شناسی و تهدیدات احتمالی که ممکن است بر بقای این گونه تاثیر بگذارد، وجود دارد و به همین دلیل در طبقه «کمبود اطلاعات» (DD) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

External Features: HB 70-80 mm, T 50-67 mm, HF 14-17 mm, E 11-13 mm, and W 9-10 gr. It is a small rodent which morphologically resembles masked mouse-tailed dormouse. Tail is relatively short and tapering. The fur on the dorsal part is brownish grey and on ventral part light grey. A dark brown stripe runs from neck to tail on the back.

Biological Features: Information on the biology of the species is scant.

Habitat, Distribution and Abundance: Persian mouse-tailed dormouse was discovered for the first time, as a new species, 4 km west of Baneh in Kordestan Province. Habitat for the species is mountainous areas, 1800 to 2800 m, a.s.l, with scattered trees. It is presently distributed in Kordestan, Lorestan, and West Azarbaijan provinces. The species is extremely rare. Less than 10 specimens exist in collections. Available information on the species is collected mainly from owl pellets.

Conservation Status: There is scant information on the ecology and biology of the species and also threats that might influence its survival. Hence, it has been categorized as "Data Deficient" (DD) by IUCN Red List.

Indian Crested Porcupine

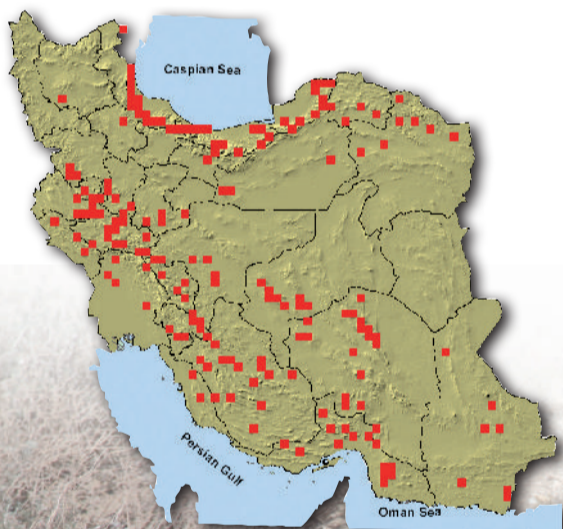
ترکمنی: آقلی کرپی، کردی: سوک چوری، کرمانی: سیخور، بلوچی: سیکور، شفی، لری: چوله، مازندرانی: شال تشی، گیلکی: خورکا

External Features: HB 70-90 cm, T 8-10 cm, S 18 to 35 cm, and W 11-25 kg. Indian Crested Porcupine is the largest rodent in Iran. Long spines that cover the body, give a particular distinctive morphology to the animal which is unique among rodents. Tail length is quite short. Muzzle is broad and covered with rough hairs. Vibrissae are very long and sometimes reach 20 cm on upper lip. The body is covered with rough hairs which partly change to spines on the back and flanks. Short and bristle-like hairs grow under and among spines in different parts of the body. Spines are slender and long on the back and shoulders, whereas, on the back are thick and short, marked with black and white bands. Spines on the tail are short and white.

Biological Features: It is nocturnal and usually emerges from its burrow only well after dark. This animal is seldom observed in nights with moonlight. It is solitary but sometimes lives in family groups. There is no actual hibernation but may stay in the burrow for few months in winter. It builds the burrow in narrow valleys, rock crevices, caves, deserted Qantas, and ruins of old houses. Porcupines excavate the soil to feed on plant roots especially preferring tuberous plants as potatoes. Fruits such as dates, insects, small vertebrates, and sometimes carcasses are eaten. Teeth, antlers and bones are carried to the burrows for gnawing that provides calcium for the body. Senses of smell and hearing are strong contrary to sight. Porcupine breeds once a year. Gestation period is 112 days and 1 to 4 young are born per litter. Longevity is about 15 years and natural predator is Leopard.

Habitat, Distribution and Abundance: Habitat includes forests, mountains, steppes, and deserts. Indian porcupine lives throughout Iran with the exception of northwestern parts of the country and true deserts with relatively high abundance.

Conservation Status: People in some areas consume porcupine flesh. However, there is no serious threat against the species because it is nocturnal and populations of its predators, such as leopards, have declined. Therefore, the species is classified as "Least Concern" (LC) by the IUCN.

ویژگی های ظاهری: طول سر و بدن ۷۰ تا ۹۰ سانتی متر، طول دم ۸ تا ۱۰ سانتی متر، طول خارها ۱۸ تا ۳۵ سانتی متر و وزن ۱۱ تا ۲۵ کیلوگرم است. تشی بزرگترین چونده ایران است. به علت داشتن تیغ های بسیار بلند روی بدن شکل مخصوصی دارد که آن را از سایر چوندگان کاملا متمایز می کند. دم نسبت به بدن بسیار کوتاه است. پوزه پهن و پوشیده از موهای زبر است. سیبل ها خیلی بلند است و طول آنها در بالای لب تا ۲۰ سانتی متر می رسد. بدن از موهای زبری پوشیده شده است و قسمتی از این موها در پشت و پهلوها و روی دم تبدیل به خار شده است. در قسمت های مختلف بدن موهای بسیار زبر در زیر و لابلای خارها روئیده است. خارهای ناحیه گردن و شانه نازک و بلند، پشت بدن کوتاه تر و کلفت تر با نوارهای سیاه و سفید و خارهای ناحیه دم کوتاه و سفید هستند.

ویژگی های زیستی: شبگرد است. معمولا دیر وقت از لانه خارج شده و شب های مهمانی کمتر دیده می شود. انفرادی زندگی کرده اما گاهی در گروه های کوچک فامیلی نیز به سر می برد. خواب زمستانی واقعی ندارد ولی گاهی اوقات ممکن است چند ماه از زمستان را در لانه بماند. در دره های تنگ، شکاف سنگ ها، غارها، قنات های متروکه و خرابه ها لانه می سازد. از تمام قسمت های گیاهان تغذیه می کند. برای خوردن ریشه گیاهان، زمین را حفر می کند. به گیاهان غده دار نظیر سیب زمینی علاقه دارد. از میوه هایی مانند خرما و حشرات، مهره داران کوچک و گاهی لاشه حیوانات تغذیه می کند. معمولا برای تامین کلسیم بدن و سائیدن دندان ها، شاخ و استخوان سایر حیوانات را به داخل لانه حمل می کند. حس بویایی و شنوایی قوی ولی بینایی ضعیفی دارد. هر سال یک بار تولیدمثل می کند. دوره آبستنی حدود ۱۱۲ روز به طول می انجامد و هر بار ۱ تا ۴ بچه می زاید. طول عمر تشی حدود ۱۵ سال و طعمه خوار طبیعی آن پلنگ است.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در زیستگاه های جنگلی، کوهستانی، استپی و بیابانی زندگی می کند. تشی به غیر از مناطق شمال غربی و بیابان های کاملا خشک در اکثر مناطق کشور با فراوانی به نسبت بالایی دیده می شود.

وضعیت حفاظتی: مردم برخی از مناطق از گوشت تشی استفاده می کنند. اما به دلیل شب گرد بودن، رژیم غذایی متنوع و کاهش طعمه خواران طبیعی نظیر پلنگ، خطری جدی نسل این گونه را تهدید نمی کند. به همین دلیل در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

External Features: HB 40-60 cm, T 25-45 cm, HF 12-14 cm and W 5-10, and rarely 17 kg. It is a semi-aquatic rodent resembling a large rat but smaller in size than a hare. They have a coarse, darkish brown outer fur and soft grey under-fur. Around the muzzle and moustaches are white. The color of outer surfaces of upper incisors is orange-yellow. Tail is round with no hair and sharp ended. Eyes and ears are small and hind foot consists of four webbed toes suitable for swimming.

Biological Features: It is nocturnal but in cold season and when natural predators and humans are absent they might be observed during the day. Nutria is a social animal and strong swimmer. Burrows consist of tunnels about 15 meters long. Entrance of the burrow is above water level. Nutria breeds year round with gestation period of 130 days. The number of young in a litter ranges from 1 to 13 with average of 5 young. Young nutria are born with a body covered with fur and open eyes and are able to swim in short time after birth. As an adaptation for life in aquatic environment, mammary glands are located on the side of the body enabling the young to nurse while their mother is swimming. Longevity in captivity is from 6 to 8 years while in nature rarely reaches 4 years.

Habitat, Distribution and Abundance: Wetlands and rivers with dense vegetation are habitat for the species. Nutria is native to South America but was introduced to many counties for fur production. Those escaped from production farms have established extensive colonies in some parts of Europe and Asia. In Iran it is reported from the banks of Aras River, Astara (Lavandevil), Talesh, Jolfa and Agh Gol wetland in West Azarbaijan Province.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN Red List due to wide distribution and abundant populations.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۴۰ تا ۶۰ سانتی‌متر، طول دم ۲۵ تا ۴۵ سانتی‌متر، طول کف پای عقب ۱۲ تا ۱۴ سانتی‌متر و وزن ۵ تا ۱۰ و به ندرت تا ۱۷ کیلوگرم است. جونده‌ای نیمه آبی است و جثه‌ای شبیه موش‌های بزرگ اما کوچک‌تر از خرگوش دارد. موهای سطح پشتی بدن زبر و خشن و رنگ آن قهوه‌ای تیره و موهای زیر بدن نرم و خاکستری رنگ است. اطراف پوزه و سیل‌ها سفید رنگ و سطح بیرونی دندان‌های پیشین بالا نارنجی رنگ است. دم لوله‌ای شکل، بدون مو و نوک تیز است. گوش‌ها و چشم‌ها کوچک و بین انگشتان پا برای شنا کردن در آب پرده وجود دارد.

ویژگی‌های زیستی: شبگرد است. در فصل سرما و در مناطقی که شکارچیان طبیعی و انسان حضور نداشته باشند روزها هم دیده می‌شود. معمولاً به صورت اجتماعی زندگی می‌کند و شناگر بسیار ماهری است. لانه شامل تونل‌های طولانی است که درازای آنها گاهی به ۱۵ متر می‌رسد. ورودی لانه کمی بالاتر از سطح آب قرار دارد. در تمام طول سال قادر به جفت‌گیری است. مدت آبستنی حدود ۱۳۰ روز است. بین ۱ تا ۱۳ بچه ولی معمولاً ۵ بچه می‌زاید. بچه‌ها با بدنی پوشیده از مو و چشمانی باز متولد می‌شوند و پس از مدت کوتاهی قادر به شنا کردن هستند. به علت سازگاری با زندگی در محیط‌های آبی، پستان‌ها در پهلوهای بدن قرار دارد به طوری که بچه‌ها در حال شنا کردن قادر به شیر خوردن هستند. طول عمر در اسارت ۶ تا ۸ سال و در طبیعت به ندرت به ۴ سال می‌رسد.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: مناطق تالابی و رودخانه‌ای با پوشش گیاهی مترکام زیستگاه این گونه است. آب‌های راکد با پوشش گیاهی انبوه را ترجیح می‌دهد. این گونه بومی آمریکای جنوبی است ولی برای تکثیر در اسارت به منظور استفاده از پوست، به برخی کشورها برده شده و پس از گریز از اسارت در برخی از مناطق آسیا و اروپا کلونی‌های وسیعی تشکیل داده است. در ایران حضور این گونه تا کنون از اطراف رود ارس، آستارا (لوندویل)، تالش، جلفا و تالاب آق‌گل در آذربایجان غربی گزارش شده است.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی وسیع و فراوانی جمعیت در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد.

رده‌بندی و تنوع

امروزه ۸۰ گونه در این راسته شناسایی شده است که در ۲ خانواده و ۱۳ جنس جای گرفته‌اند. خانواده پایکاها کوچک جثه و شبیه به جوندگان هستند و وزن‌شان کمتر از ۵۰۰ گرم است. خانواده دیگر، خرگوش‌ها هستند که وزن‌شان به ۵ کیلوگرم نیز می‌رسد. از این راسته در ایران تاکنون دو خانواده پایکاها و خرگوش‌ها و ۳ گونه گزارش شده است.

فراوانی و پراکندگی

جمعیت‌های بومی در تمام قاره‌ها به جز استرالیا و قطب جنوب یافت می‌شوند. اما توسط انسان به استرالیا و بسیاری از جزایر اقیانوسی معرفی شده‌اند. خرگوش‌ها در ایران تقریباً در تمام مناطق حضور دارند.

آناتومی

خصوصیات مشترک بین اعضای این راسته به این گونه است: پوشش بدنی بلندی دارند، موها صاف و نرم و گوش‌ها در مقایسه با بدن بزرگ‌تر است. چشم‌ها طوری قرار گرفته‌اند که میدان دید وسیع داشته باشند. جانورانی کوچک تا متوسط جثه هستند. دم‌های کوتاه و ابتدایی دارند. در هر آرواره دو جفت دندان پیشین دارند یکی بزرگ و دیگری کوچک که بلافاصله در پشت دندان پیشین بزرگ واقع شده است و در سراسر عمر جانور رشد می‌کنند. برعکس جوندگان که فقط سطوح جلوی دندان مینا دارد، در خرگوش‌ها دور تا دور دندان پوشیده از مینا است. مینای دندان خرگوشیان یک لایه است. خرگوش‌ها داری پاهای بلند عقبی هستند که کمک می‌کند سریع بدوند. کف پای اعضای این راسته پوشیده از مو است. خرگوش‌ها در زمانی که آرام حرکت می‌کنند کف‌رو و هنگامی که سریع حرکت می‌کنند پنجه‌رو هستند. تمام اعضای این راسته غددی در چانه، گونه‌ها یا کشاله ران دارند که دارای یک سری مواد بودار است و آن را در هنگام تمیز کردن روی پوست خود می‌مالند. برخلاف خرگوش‌ها، پایکاها کوچک جثه، دارای پاهای کوتاه و برای زندگی در چمن‌زار و زیستگاه استپی سازگاری پیدا کرده‌اند. دم تقریباً از بین رفته و گوش‌ها کوتاه و گرد است.

زیست‌شناسی و بوم‌شناسی

رفتار: پایکاها دو نوع رفتار متفاوت براساس محل زندگی از خود نشان می‌دهند. پایکاهایی که در حفرة زندگی می‌کنند غیراجتماعی هستند. این پایکاها عادت دارند که تونل یا نقب حفر کنند. دو نوع از انواع پایکاها آمریکای شمالی و تقریباً نیمی از گونه‌های آسیایی به صورت اجتماعی در صخره‌ها و تخته سنگ‌ها زندگی کرده و تونل حفر نمی‌کنند. خرگوش‌ها معمولاً انفرادی و قلمروطلب هستند. افراد این راسته از ادرار و مدفوع برای پیغام‌های بویایی استفاده می‌کنند. عمدتاً جانورانی بی‌صدا و ساکت هستند و فقط تعداد کمی از اعضای این راسته صداهای خفیف جیغ مانند تولید می‌کنند.

تولیدمثل: با وجود میزان بالای مرگ و میر، به طرز خارق‌العاده‌ای تولیدمثل می‌کنند. بیشتر گونه‌ها نسبتاً زود به بلوغ جنسی می‌رسند. دوران بارداری کوتاه و حدود ۴۰ روز در خرگوش‌ها و ۳۰ روز در دیگر جنس‌هاست.

رژیم غذایی: سیستم گوارش آنها برای هضم میزان زیادی از گیاهان سازگاری یافته است. آنها مجدداً مواد داخل مدفوع را هضم می‌کنند که به این عمل مدفوع‌خواری می‌گویند. خرگوش‌ها دو نوع سرگین تولید می‌کنند: نوع مرطوب که مجدداً خورده می‌شود تا مواد مغذی بیشتری جذب گردد، و نوع خشک که خورده نمی‌شود.

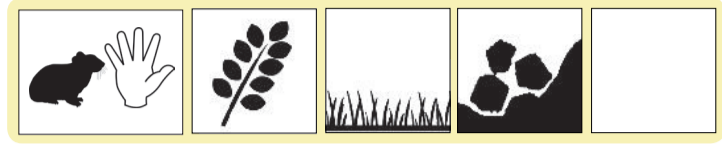
زیستگاه

خرگوش‌ها در محدوده وسیعی از زیستگاه‌ها نظیر جنگل‌های گرمسیری، تالاب‌ها، بیابان‌ها، علفزارها و قطب شمال قرار دارند. البته خرگوش‌های صحرایی مناطق باز، استپ، زمین‌های زراعی و بیابان‌ها را ترجیح می‌دهند. پایکاها و خصوصاً انواع آسیایی آنها در مرغزارها، استپ‌ها، بوته‌زارها یا نواحی بیابانی زندگی می‌کنند.

حفاظت

بیش از ۲۰ درصد گونه‌های خرگوش به عنوان گونه‌های در خطر تهدید معرفی شده‌اند.

External Features: HB 160-180 mm, T 15 mm, HF 29-33 mm, E 17-21 mm and W 150 gr. It is a medium sized rodent that resembles large rats. Male and female are monomorphic. Tail is degenerated and very small; only small part of it remains that is hidden in the fur. Feet are not long as in hares and do not differ much from the hands. Muzzle is short and black and white whiskers are observed around it that could reach 5 cm in length. The color of hide depends on habitat and could range from gray mixed with brown to gray mixed with reddish brown. Flanks gradually become lighter and blend with the color of under parts which is a mixture of grayish yellow. No visible boundary exists between upper and lower parts.

Biological Features: Afghan Pika is diurnal and often seen in large group covering an extensive area. This animal lives in cold areas but does not hibernate. It is herbivorous and stores large amounts of vegetative material to feed under snow during winter time. It is often observed while collecting food. Nest is built in crevices of rocks or stone walls surrounding orchards. The heap of collected food around the nest is sometimes about one meter high. This species prefers to stay close to the nest and often sits close to it. Pika reproduces several times in a year. Gestation period is 40 days and 4 to 8 (often 6) young are born who are blind and naked. Young are nursed between 2 and 3 weeks and can reproduce at 3 months of age.

Habitat, Distribution and Abundance: Afghan Pika lives in bush lands and grasslands of mountainous areas in Khorasan Razavi, North Khorasan, South Khorasan, Mazandaran, Golestan, Esfahan, Semnan, Tehran, Fars, Yazd, Kerman, Sistan and Baluchestan, Hormozgan, Markazi, Hamedan, Chaharmahal Bakhtiari, Lorestan, Kermanshah, Kordestan and West Azarbaijan provinces. It also exist in elevation higher than 3000 m, a.s.l. It is an abundant species but has severe fluctuations in population.

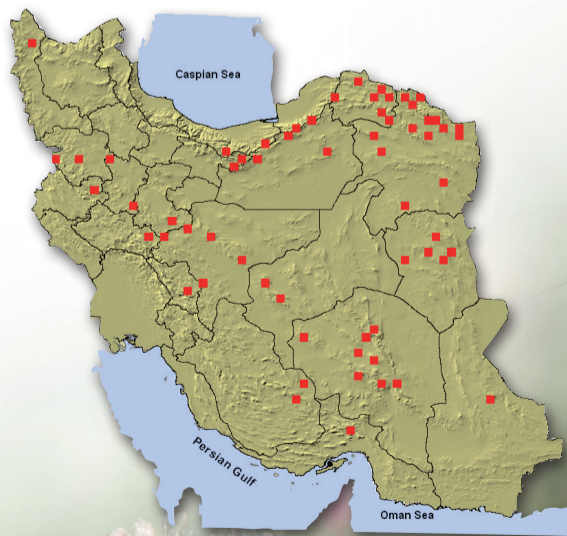
Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by IUCN Red List due to its wide distribution. Populations of natural predators of this species have declined in recent years in some mountainous areas of Iran leading to population increase. They have become pests even in some areas.

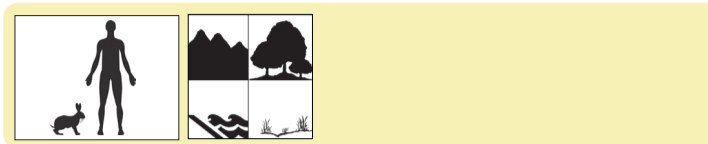
ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۱۶۰ تا ۱۸۰ میلی‌متر، طول دم ۱۵ میلی‌متر، طول کف پای عقب ۲۹ تا ۳۳ میلی‌متر، طول گوش ۱۷ تا ۲۱ میلی‌متر و میانگین وزن ۱۵۰ گرم است. جنه متوسط است و شباهت زیادی به موش‌های بزرگ دارد. نر و ماده هم شکل‌اند. دم بسیار کوتاه و تقریباً از بین رفته است و فقط بخش بسیار کوچکی از آن باقی مانده که در میان موها پنهان است. پاهای عقب مانند خرگوش‌ها زیاد بلند نیست و با دست‌ها اختلاف چندانی ندارد. پوزه کوتاه است و در اطراف آن سیب‌های سیاه و سفیدی روئیده است که تا ۵ سانتی‌متر طول دارد. رنگ بدن متناسب با رنگ محیط، از خاکستری مخلوط با قهوه‌ای روشن تا خاکستری مخلوط با قرمز حنایی متغیر است. پهلوه‌های بدن به تدریج کم رنگ شده و با رنگ زیر بدن که مخلوطی از زرد خاکستری است یکی می‌شود. حدفاصل رنگ پشت و زیر بدن مشخص نیست.

ویژگی‌های زیستی: روزگرد است. اغلب به صورت گروهی منطقه وسیعی را تحت پوشش قرار می‌دهند. اگرچه در مناطق سردسیر زندگی می‌کند ولی خواب زمستانی ندارد. مواد گیاهی فراوانی را ذخیره می‌کند و زمستان در زیر برف از آنها تغذیه می‌کند. لانه خود را در میان شکاف سنگ‌ها و یا سنگ چین‌های اطراف باغ‌ها می‌سازد. معمولاً در حال جمع‌آوری علوفه و مواد گیاهی دیده می‌شود. در اطراف لانه معمولاً علوفه زیادی جمع‌آوری می‌کند که ارتفاع آن گاهی به نیم‌متر می‌رسد. از لانه فاصله چندانی نمی‌گیرد و در نزدیکی ورودی لانه خود می‌نشیند. گیاه‌خوار است و از برگ و شاخه گیاهان تغذیه می‌کند. در سال چندین بار جفت‌گیری می‌کند. طول مدت بارداری حدود ۴۰ روز است و ۴ تا ۸ نوزاد (معمولاً ۶ نوزاد) کور و بی‌مو به دنیا می‌آورد. بچه‌ها بین ۲ تا ۳ هفته شیر می‌خورند و از حدود ۳ ماهگی قادر به جفت‌گیری و تولیدمثل هستند.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در بوته‌زارها و علف‌زارهای اکثر مناطق کوهستانی استان‌های خراسان رضوی، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، مازندران، گلستان، اصفهان، سمنان، تهران، فارس، یزد، کرمان، سیستان و بلوچستان، هرمزگان، مرکزی، همدان، چهارمحال و بختیاری، لرستان، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی وجود دارد. در ارتفاع بالاتر از ۳۰۰۰ متر نیز دیده می‌شود. گونه‌ای فراوان است اما نوسانات شدید جمعیتی دارد.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی وسیع در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. در سال‌های اخیر به علت کاهش طعمه خواران طبیعی جمعیت این گونه در بعضی مناطق کوهستانی رو به افزایش بوده و در برخی مناطق به صورت آفت درآمده است.

External Features: HB 40-70 cm, T 7-13 cm, HF 11-17 cm, E 8-12 cm and W 2-7 kg. There is no sexual dimorphism. Fore feet are short while hind feet are elongated. Tail is short and ears are long. There are 5 digits on fore-foot and 4 in hind foot that terminate with strong toes. The dorsal coloration is generally a grayish clay-brown which becomes somewhat lighter on the flanks. The chin, throat and belly are white. Tail is bi-colored with light under part and darker dorsal surface. The color of the ears is grey and there is a small black triangular patch at the tip. The soles of fore and hind feet are covered with coarse, long hairs that are yellowish brown in color.

Biological Features: It is nocturnal and starts its activities after sun set. Sometimes, it might be observed during the day also. It is solitary with an acute sense of hearing. European hare can run fast and even jump up to 3 meters high. During the day it rests under bushes with open eyes and flat ears. Diet of this hare consists of vegetative materials as roots, leaves, fruits and stems. Mating can take place in all seasons. Males fight severely in mating season. After a gestation period of about 42 days, 3 to 5 young are born with open eyes. Young are covered with fur and could weigh between 100 to 140 gr. They remain with mother for about 1 month and become adult after 6 months. Carnivores as cheetahs, wild cats, foxes and birds of prey feed on this animal. Maximum Longevity in the wild is about 12.5 years.

Habitat, Distribution and Abundance: European hare lives in wide range of habitats and sometimes in farmlands. It is distributed in most parts of the country except northeastern areas and is abundant. Due to the decline in predator populations, European hare numbers have increased in recent years and have become a pest. It is only hunted in western parts of the country for food, therefore, in these parts populations have severely decreased.

Conservation Status: It is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN due to wide distribution and high populations. Presently, there is no need for an immediate conservation plan.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۴۰ تا ۷۰ سانتی‌متر، طول دم ۷ تا ۱۳ سانتی‌متر، طول پا ۱۱ تا ۱۷ سانتی‌متر، طول گوش ۸ تا ۱۲ سانتی‌متر و وزن ۲ تا ۷ کیلوگرم است. نر و ماده هم شکل هستند. دست‌های کوتاه، پاهای بلند، دم کوتاه و گوش‌های بلند دارد. دست‌ها ۵ انگشت و پاها ۴ انگشت دارند که به ناخن‌های قوی ختم می‌شوند. رنگ بدن خاکستری مایل به قهوه‌ای روشن است و در پهلوهای بدن رنگ کمی روشن‌تر می‌شود. زیر گردن تا سینه و شکم سفید رنگ است. دم دو رنگ، زیر دم کاملاً سفید و روی دم تیره رنگ است. گوش‌ها خاکستری روشن و یک لکه سیاه مثلث شکل در انتهای گوش دارد. کف دست و پا از موهای زبر و بلندی به رنگ قهوه‌ای مایل به زرد پوشیده شده است.

ویژگی‌های زیستی: شب‌گرد است و فعالیت خود را با غروب خورشید آغاز می‌کند، ولی در برخی موارد در طول روز نیز مشاهده می‌شود. به صورت انفرادی زندگی می‌کند. قدرت شنوایی بالایی داشته و می‌تواند تا ۳ متر به هوا بپرد. در زیر بوته‌ها با چشمانی باز و گوش‌هایی خوابیده استراحت می‌کند. از مواد گیاهی همچون ریشه، پوست، میوه و ساقه گیاهان استفاده می‌کند. در همه فصول قادر به جفت‌گیری است. در زمان جفت‌گیری بین نرها نزاع‌های سختی در می‌گیرد. دوران آبستنی حدود ۴۲ روز است و ۳ تا ۵ بچه با چشمانی باز به دنیا می‌آورد. بچه‌ها دارای مو هستند و بین ۱۰۰ تا ۱۴۰ گرم وزن دارند. حدود یک ماه با مادر باقی می‌مانند و بعد از ۶ ماه تا یک سال بالغ می‌شوند. بوزپلنگ، گربه‌های وحشی، روباه‌ها و پرندگان شکاری طعمه‌خواران خرگوش اروپایی هستند. بیشترین طول عمر در طبیعت حدود ۱۲/۵ سال است.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در اکثر زیستگاه‌ها و در مواردی در مناطق کشاورزی زندگی می‌کند. به غیر از مناطق شمال شرقی در اکثر مناطق ایران پراکندگی دارد و فراوان است. در سال‌های اخیر به علت کاهش طعمه‌خواران طبیعی، جمعیت این گونه رو به افزایش بوده و در برخی مناطق به صورت آفت درآمد است. تنها در بخش‌هایی از غرب ایران به دلیل شکار تفریحی و بهره برداری خوراکی، جمعیت این گونه به شدت کاهش یافته است.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی وسیع و فراوانی جمعیت در کل محدوده پراکندگی، در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. در حال حاضر نیاز به برنامه حفاظتی ویژه‌ای ندارد.

External Features: HB 40-50 cm, T 7-10 cm, HF 10-12 cm, E 8-10 cm and W 1.5-2.5 kg. Morphologically it is similar to European hare, but body size is smaller and pelage lighter. Upper parts are covered with soft fur that is light gray in color. Sporadic black hairs are observed on the back. The color of abdominal part is cream. There is no demarcation line between upper and lower parts. The color of the external ear is light gray with dark brown tip. The dorsal surface of the tail is black while the tail margin and under part is white.

Biological Features: It is usually active in the evenings but sometimes observed during the day. After a gestation period of 45 to 48 days 2 to 4 young are born.

Habitat, Distribution and Abundance: It is distributed in semi-desert, steppes and bush lands of north eastern Iran, from MianKaleh peninsula on Caspian Sea to Sarakhs.

Conservation Status: Due to wide global distribution, large populations and lack of a serious threatening factor it is categorized as "Least Concern" (LC) by the IUCN. Its distribution in Iran is very limited and warrants studies on its ecology and habitat.

ویژگی‌های ظاهری: طول سر و بدن ۴۰ تا ۵۰ سانتی‌متر، طول دم ۷ تا ۱۰ سانتی‌متر، طول پای عقب ۱۰ تا ۱۲ سانتی‌متر، طول گوش‌ها ۸ تا ۱۰ سانتی‌متر و وزن در حدود ۱/۵ تا ۲/۵ کیلوگرم است. از نظر ظاهری شباهت زیادی به خرگوش اروپایی دارد، اما جثه کوچک‌تر و رنگ بدن روشن‌تر است. موهای پشت بدن نرم و خاکستری روشن با موهای پراکنده سیاه رنگ و زیر بدن کرم رنگ است. حدفاصل رنگ پشت و زیر بدن مشخص نیست. رنگ گوش خاکستری روشن و حاشیه نوک آن قهوه‌ای تیره است. رنگ روی دم سیاه و زیر و حاشیه دم سفید است.

ویژگی‌های زیستی: اغلب عصرها فعال است ولی گاهی در روز هم دیده می‌شود. طول دوره آبستنی ۴۵ تا ۴۸ روز است و بین ۲ تا ۴ بچه می‌زاید.

زیستگاه، پراکندگی و فراوانی: در مناطق نیمه بیابانی، استپ‌ها و بوته‌زارهای شمال شرقی ایران، از شبه جزیره میانکاله در حاشیه دریای خزر تا سرخس پراکندگی دارد.

وضعیت حفاظتی: به دلیل پراکندگی وسیع جهانی، داشتن جمعیت‌های بزرگ و نداشتن تهدیدی خاص در کل گستره پراکندگی‌اش، در طبقه «کمترین نگرانی» (LC) فهرست سرخ IUCN قرار دارد. پراکندگی این گونه در ایران بسیار محدود است و نیازمند پژوهش‌های بوم‌شناسی و شناسایی دقیق زیستگاه‌ها است.

